

BOEKBESPREKING

De Bel, Vera (2020). *The ripple effect in family networks: Relational structures and well-being in divorced and non-divorced families.* (166 p.). Groningen: University of Groningen. ISBN 978-94-034-2725-6.

Familiesociologen zijn steeds meer geïnteresseerd in hoe familierelaties samenhangen (dat wil zeggen hoe zij netwerken vormen) en hoe deze netwerken kunnen bijdragen aan het welzijn van familieleden. Met name in het geval van scheiding zijn familienetwerken een belangrijke bron van resources voor ouders en hun kinderen, maar scheiding kan tegelijk een negatieve impact op familienetwerken hebben. De gevolgen van scheiding voor het netwerk van relaties met leden van het kerngezin (bijvoorbeeld broers en zussen) en verwanten (bijvoorbeeld grootouders) en wat dit precies betekent voor het welzijn van individuen zijn echter maar zelden onderzocht. In haar proefschrift levert Vera de Bel een substantiële bijdrage aan deze discussie(s). Een dergelijke netwerkbenadering vereist specifieke grootschalige data, maar bestaande data zijn niet altijd geschikt om in netwerkstudies te worden gebruikt. Toch probeert De Bel zoveel mogelijk gebruik te maken van gegevens uit bestaande grootschalige enquêtes en verzamelt uiteindelijk ook haar eigen netwerkgegevens – een prestatie op zich.

Hoofdstuk 1 introduceert de vier perspectieven die in de volgende hoofdstukken worden toegepast. Twee daarvan zijn tamelijk bekend, namelijk de familiesysteemtheorie en de *Configurational Approach* (Widmer, 2016). De derde benadering – *sharing groups* – wordt het vaakst toegepast in de cognitieve sociologie. Een *sharing group* bestaat uit verbonden individuen die een gemeenschappelijk goed, zoals welzijn, coproduceren (Lindenberg, 1982). De Bel stelt dat de parallellen met gezinnen overduidelijk zijn. Om de tekortkomingen van elke benadering te ondervangen, synthetiseert De Bel ze in het concept van de *multi-actor family network approach* of MAFNA. MAFNA legt de nadruk op de onderlinge afhankelijkheid tussen gezinsleden voor de productie van gemeenschappelijke goederen, die op zijn beurt verband houdt met het functioneren van het gezin. Hoewel zeker nieuw, ben ik toch een beetje huiverig voor de noodzaak van dit concept.

MAFNA overlapt veel met bestaande benaderingen en lijkt, net als de familiesysteemtheorie, enigszins vaag “alles met alles” in verband te brengen.

In hoofdstuk 2 bespreekt De Bel hoe de relaties van volwassenen met hun broers en zussen afhangen van de relatie met de ouder. Op grond van familiesysteemtheorie stelt De Bel dat hoe beter de relatie van broers en zussen met hun ouder is, hoe beter de relatie tussen de broers en zussen is (De Bel noemt dit *enhancement*). Als beide broers en zussen een slechte relatie met hun ouder hebben hypotheetiseert De Bel dat hun onderlinge relatie kan verbeteren (*compensatie*). Heeft de ene broer of zus een goede relatie met de ouder en de andere een slechte, zou dat *loyaliteitsconflicten* kunnen uitlokken. Op basis van gegevens uit de NKPS vindt De Bel aanwijzingen voor *enhancement* en *loyaliteitsconflicten*, maar niet zozeer voor *compensatie*. Dit hoofdstuk is een van de weinige werken waarin de familiesysteemtheorie gebruikt wordt om triadische relaties te onderzoeken. Aangezien De Bel aanwijzingen vindt voor sekseverschillen, zou het mooi geweest zijn om ook in het theoriegedeelte desbetreffende theoretische argumenten te zien.

In hoofdstuk 3 wordt de relatie tussen ambivalentie en welzijn onderzocht. Relaties worden ambivalent genoemd als ze tegelijkertijd positieve en negatieve kwaliteiten hebben (Girardin et al., 2018). De Bel introduceert haar eigen (enigszins ingewikkelde) operationalisering voor ambivalentie op basis van triadische relaties en onderzoekt met behulp van een dataset van getrouwde en gescheiden moeders in Zwitserland hoe ambivalentie samenhangt met welzijn. Uit de resultaten blijkt dat moeders die ingebed zijn in triades die ambivalentie vertonen, lager scoren op welzijn. De Bels methode om ambivalentie vast te stellen heeft de potentie om de manier waarop ambivalentie in familieonderzoek wordt gemeten te veranderen, vooral als het gaat om de inbedding van individuen in grotere gezinsnetwerken, maar ze is uiterst moeilijk te berekenen en te interpreteren.

Hoofdstuk 4 vergelijkt de relaties tussen kinderen, ouders en grootouders in getrouwde en gescheiden gezinnen. De Bel benadert deze kwestie vanuit twee invalshoeken: de “scheiding van familienetwerken” en substitutie. De scheiding van familienetwerken suggereert dat in gescheiden gezinnen de ouders en de kinderen het contact met de familieleden aan de andere kant van het gezin kunnen “verliezen”. Dit verlies van contact kan echter gecompenseerd worden door frequenter contact met familieleden aan de eigen kant van het gezin. De Bel stelt inderdaad vast dat de familienetwerken van gescheiden gezinnen meer disjunct zijn dan die van niet-gescheiden gezinnen. Bovendien hangt frequent contact met ouders/grootouders van de ene kant van de familie samen met minder contact met ouders/grootouders van de andere kant van de familie, wat wijst op substitutie. De Bel vond

dat dit effect even sterk is in getrouwde en gescheiden gezinnen. De Bels aanpak om het contact tussen drie generaties en tussen beide kanten van de familie te analyseren kan onderzoek naar inter- en intragenerationele relaties inspireren. De analyses zijn echter uiterst ingewikkeld (zeven modellen, die elk veel interactie-effecten bevatten). Het visualiseren van de belangrijkste bevindingen zou geholpen hebben om de resultaten intuïtiever te maken.

In hoofdstuk 5 schetst De Bel de verzameling van nieuwe multi-actor familienetwerkdata om de familienetwerken van gescheiden en niet-gescheiden gezinnen te vergelijken. De Bel legt de ethische en praktische uitdagingen uit van het veldwerkproces van de enquête, zoals moeilijkheden bij het werven van gescheiden deelnemers. Uiteindelijk is De Bel erin geslaagd gegevens te verkrijgen over 43 gezinsnetwerken, die informatie bevatten over 626 gezinsleden. Deze steekproefomvang lijkt misschien laag, maar gezien De Bel gedurende vijf jaar grotendeels in haar eentje en met een beperkt budget aan deze gegevensverzameling werkte terwijl zij de rest van haar proefschrift schreef, kan men niet anders dan onder de indruk zijn.

Hoofdstuk 6 analyseert de relatie tussen het ontvangen van steun van verwanten en het welzijn van familieleden, op basis van de in hoofdstuk 5 geïntroduceerde data. De Bel stelt dat relaties met verwanten vooral na echtscheiding een soort vangnet kunnen vormen tegen de nadelige gevolgen van een echtscheiding. De Bel vindt dat het ontvangen van steun een positief effect heeft op het welzijn, waarbij dit effect sterker is voor banden met kernfamilieleden dan met verwanten. De Bel vond geen duidelijke verschillen tussen gescheiden en getrouwde gezinnen. Uiteindelijk zijn er, zoals De Bel concludeert, geen duidelijke aanwijzingen voor een vangnet voor met name gescheiden gezinnen. Hoewel dit nogal korte, exploratieve hoofdstuk een aantal interessante empirische bevindingen presenteert, zou een diepere integratie in theorie geholpen hebben om het hoofdstuk meer contouren te geven.

Samenvattend heb ik het proefschrift van De Bel met zeer veel plezier gelezen. Het boek is goed geschreven en de benaderingen van De Bel zijn nieuw en voegen veel toe aan de discussie over het verband tussen familienetwerken en welzijn. Haar belangrijkste bevindingen zijn dat familierelaties elkaar onderling beïnvloeden, wat bijvoorbeeld voor ambivalentie kan zorgen. Ook werd duidelijk dat dergelijke verbanden, met name ambivalentie, het welzijn van familieleden (negatief) kunnen beïnvloeden. Verder concludeert De Bel dat de netwerken van gescheiden gezinnen minder hecht zijn dan die van niet gescheiden gezinnen. Dit kan betekenen dat het voor ouders en kinderen in gescheiden gezinnen wat moeilijker kan zijn om toegang tot hulpbronnen binnen het familienetwerk te krijgen. Kortom, een

netwerkbenadering van familierelaties loont zeker, maar De Bel laat impliciet ook zien hoe moeilijk het is om een dergelijke benadering in de praktijk toe te passen en de verschillende modellen goed te interpreteren. Soms zitten de complexiteit van de analyses en de overvloed aan onderwerpen die in de hoofdstukken aan de orde komen het overkoepelende verhaal dat De Bel probeert te vertellen een beetje in de weg, maar de kwaliteit van haar werk is onmiskenbaar.

Christian Fang, PhD student sociologie aan Universiteit Utrecht

Literatuur

- Girardin, M., Widmer, E. D., Connidis, I. A., Castrén, A.-M., Gouveia, R., & Masotti, B. (2018). Ambivalence in Later-Life Family Networks: Beyond Intergenerational Dyads. *Journal of Marriage and Family*, 80(3), 768–784. doi: 10.1111/jomf.12469
- Lindenberg, S. (1982). Sharing croups: Theory and suggested applications. *The Journal of Mathematical Sociology*, 9(1), 33–62.
- Widmer, E. D. (2016). *Family configurations: A structural approach to family diversity*. Routledge.